

חג הסוכות ואחדות ישראל

התשובה המטהרת והסוכה המאחדת

① "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" — מלמד שכל ישראל ראויים לישוב בסוכה אחת (סוכה כ"ג, ב) — כל זמן שהעונות מקשרים את החיים בכבליהם איראפשר לקוות לשיווי בדעות ולאחדות של שלום. אבל אחרי אשר אור התשובה הופיע בעולמנו, על ידי קדושת היום־הקדוש — יום הכיפורים, וכל ישראל נטהרו מחלאת החטא, אז הטוהר הנשמתי מתגבר בקרבנו, והדעות המופרדות מתאחדות והולכות.

וכאשר בא אחר כך החג הקדוש, חג הסוכות — אורתורה, זוהר־יראת־שמים ואהבת־אמת, מתפשטים על כל מהותנו, ומאחדים את כל הדעות והרעיונות, והרינו מתעלים ומגיעים לקראת האחדות השלמה, הראויה להופיע באור־קדושתה על כל פזורי ישראל כולם — וכל ישראל נעשים ראויים לשבת בסוכה אחת.

החל"ה ק"ק, מ'צ"ז, ה'ת"ש
13 מ

②

מצות סוכה אחד יוהכ"פ. דכ"י: כי חס עונותיכם כי ונזדילין צייכס לזין חלקיכם. ולכן אחד סכטהרו וועונות כיעל הסכל. ויש עונות סמנדילין האחדות לזין אחד לחזירו זיש צייכס מווש. ויש סמנדילין זין אדם למקנס. וצסוכות נעשה הכל אחדות אחד ונפשות צכי ונחאחדין. זהו רוח הד' מיים סכלולב סנישין אגודה אחת. והסוכה סמחאחדין נפשות צכי לאניהם סנשמים. לכן נקרא חג הסקיף:

ס פג אל, סולא
גיס

③

יד. יר' מני פתח: (תהלים לה"י) 'כל עצמתי האמנה ה' מי כמוך' — לא נאמר פסוק זה אלא בשביל לולב. השדרה של לולב דומה לשדרה של אדם, וההדס דומה לעין, והערבה דומה לפה, והאתרוג דומה ללב. אמר דוד: אין בכל האברים גדול מאלו. שהם שקילין כנגד כל הגוף. הרי: 'כל עצמתי האמנה'.

וירא רבה ס' - י

④

"למה באתרוג, שהוא דומה ללב, לכפר על הרהור הלב, למה בהדס שהוא דומה לעינים, לכפר על סיקור העינים, שנאמר: 'ולא תחורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם', ולמה בערבה, כדומה לשפתיים, לכפר על ביטוי שפתיים, ולמה בלולב, לומר לה, מה לולב הזה אין בו אלא לב אחד, כך ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים".
(ענף יוסף" לסיפור אוצר התפילות, ענייני סוכות — בשם מדרש אגדה)

⑤

"פרי עץ הדר, פפת תמרים וענף עץ־עבת וערבי־נחל" מה טיבן של ארבעת המינים הללו? מהן שעושין פרות, ומהן שאינן עושין פרות. פרי עץ הדר פפת התמרים, אלו צדיקים, שיש להם מעשים טובים. וענף עץ־עבת וערבי־נחל, אלו בינונים שיש בישראל. אמר הקדוש־ברוך־הוא. כלכם קאחד מעשו אגדה אחת, כדי שלא יהיה בקני פסלות. אם עשיתם כן, אני מתעלה עליכם. וכן הנביא אומר, הפונה בשמים מעלותיו נאגדתו על־ארץ יסדה! ואימתי הוא מתעלה, כשהן עושין אגדה אחת, שנאמר, נאגדתו על־ארץ יסדה!

סולא, אל, י

(6)

יב. ידבר אחר: "פרי עץ הדר" — אלו ישראל; מה אחרון זה
 יש בו טעם ויש בו ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם
 מעשים טובים. "כפת תמרים" — אלו ישראל; מה התמרה היא יש בה טעם ואין
 בה ריח, כך הם ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים
 טובים. "וענף עץ עבת" — אלו ישראל; מה הדס זה יש בו ריח ואין בו טעם,
 כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה. "וערבי
 נחל" — אלו ישראל; מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח, כך ישראל יש בהם
 בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים. ומה הקדוש ברוך הוא עושה
 להם — לאבדן אי אפשר! אלא אמר הקדוש ברוך הוא: יקשרו כלם אגדה אחת
 והן מכפרין אלו על אלו. ואם עשיתם כך אותה שעה אני מתעלה, הריא הוא
 דכתיב: (עמס טו) "הבונה בשמים מעלותי" — ואימתי הוא מתעלה, כשתן עשיתן
 אגדה אחת, שצאמר: (סס סס) "ואגדתו על ארץ יסדה", לפיכך משה מזהיר
 לישראל: ילקחתם לכם ביום הראשון.

ויקרא ירה, ל-יב

(7)

היסוד הראשון בבנין האדם את עצמו הוא — להיות "יחיד" ולא "סתם-
 אדם". היסוד השני הוא: לראות את עצמו בתוך הכלל.
 "כלל" אינו סכום של פרטים רבים, אלא מציאות חדשה, אשר על כן הלכות
 ציבור רבות שונות מהלכות יחיד. גם בדרכי ההשגחה מיבדל הציבור מהיחיד:
 רב פפא רמי, כתיב איזועם בכל יום וכתיב: לפני זעמו מי יעמוד? לא קשיא
 כאן ביחיד כאן בציבור (ביחיד — מי יעמוד; בציבור — אע"פ דבכל יום
 זועם מתקיימין — ע"ז ד, ע"א). כל עוד שהאדם "יחיד" אינו יכול לעמוד בדיון,
 והכוללים עצמם בתוך הכלל, יכולים לעמוד בדיון. מה הבדל בין שניהם?
 נתבונן בציור: "עץ" הוא כלל; השרשים, הקליפה, הענפים, העלים והפירות
 הם פרטים בכלל זה. כל עלה יונק חיותו מהעץ עצמו; כשהוא נושר מהענף,
 הוא נובל. גם הכללי-ישראל הוא בבחינת "עץ", וכל אחד ואחד מישראל הוא
 בבחינת עלה בעץ הזה. כל עוד הוא דבוק בהכלל, הוא יונק חיותו ממנו; הוא
 נובל ומאבד חיותו אם הוא מנתק עצמו מהכלל. זהו ענין "הפורש מדרכי
 ציבור", והנה העלה בעצו אינו עולה על דעתו לנתק עצמו ממקומו, אבל האדם
 עלול לראות עצמו כיחידי החיים עצמאיים ואינו רואה עצמו קשור אל
 הכלל — למה? האדם הוא בעל שכל, ובוה יש לו תפיסה חזקה בעצמו לחשוב
 שאינו זקוק לאחרים, כי הוא די לעצמו. והיא יונק חיותו משכלו והבנתו הוא.
 בינה יתרה צריכה לאדם כדי להכיר את מבנה העולם, שאין ליחיד קיום אם
 אינו מזדקק להכלל שלו. וזאת בפרט אצל הכלל-ישראל, אשר שם זה של
 "כלל-ישראל" כבר מעיד כי בעם ה' הכלל היוני יותר מאשר בכל אומה אחרת,
 ועוד נדבר מזה להלן.

חייב האדם להתרחב בדעתו ולהכיר כי הכלל הוא מקור החיות לכל פרט:

"א"ר חנה בר בונא א"ר שמעון הסידא: כל תענית שאין בה מפושעי
 ישראל אינה תענית, שהרי חלבנה ריח רע ומנאה הכתוב עם סממני
 קטורת. אבוי אמר מהכא: ואגודתו על ארץ יסדה" (כריתות ו, ע"ב).
 ד' מינין שבלולב ב' מהן עושין פירות וב' מהם אין עושין פירות.
 העושין פירות יהיו זקוקין לשאין עושין פירות ושאין עושין פירות יהיו
 זקוקים לעושין פירות ואין אדם יוצא ידי חובתו בהן עד שיהיו כולן
 באגודה אחת. וכן ישראל בהרצאה עד שיהיו כולן באגודה אחת שנא'
 'הבונה בשמים מעליותיו ואגודתו על ארץ יסדה' — רש"י: "זקוקין —
 כלומר כולן יהיו כאחד. בהרצאה — כשהן מתעניין אין נענין עד שיהיו
 כולן באגודה אחת צדיקים ורשעים דומיא דעושין ואין עושין פירות"
 (מנחות כו, ע"א).

הרשעים זקוקים לצדיקים — ניהא, אך הצדיקים זקוקים לרשעים אתמהא?
 הם הם הדברים: הכלל ישראל הוא כלל, ורק בתורת כלל יכולים לבא לפני
 הקב"ה בתפילותיהם, ולכלל — כולם שייכים, הרשעים כמו הצדיקים.

לפי שכן, אגדה אחת

העובד בצנעה ללא תהילה; הוא שואף קדימה, מישיר בדרכו ועובד קשה ללא הרף; ביצירתו יביא רב תועלת וישע — כחמר זה המניב פרי; ויש אדם הזוכה בעבודתו לשם ולתפארת — כפרי המהודר של עץ ההדר; אולם תהא מנת חלקו של אדם כאשר תהא — לעולם מעמדו קרוב לה' ומעוצב בידי ה'; כל מעמד יכול להיות חס והדר במינו ולהגיע לכלל שלמות. ויופיו; ואם זה חלקו של אדם מידי ה' — וה' קרא לו „ולקחתם לכם“ — חובה על האדם ליטלו „ביושר ובגבורה“, „ללא חסא וללא תלות באחרים“; או אז יזכה בגדול שבנכסי הקיום — בשמחה לפני ה'!

המניב מעבדים זה את זה ואין אדם יכול לעסוק בזה המצוה, אלא אם כן ייטול את כולם. אולם ארבעת המינים אינם מהמים מושג אחד — עד שהכרח ליטול את כולם כאחד; אלא זו דעת בעל הלכות גדולות: אדם יוצא ידי חובתו, אם כל ארבעתם מזומנים לפניו — אפילו נוטלם זה אחר זה (תוספות שם). אלא שחכמים דרשו: „זה אלי ואנוהו“ — התנאה לפניו במצוות (סוכה יא ע"ב); יש לקיים כל מצוה בצורה נאה והולמת; — משום כך מצוה לאגוד את ההדסים והערבות עם הלולב, ליטול את הלולב ביד ימין ואת האתרוג ביד שמאל (שם לו ע"ב).

ימים.

כבר ראינו לעיל בפ"י פסוקים יג, יז: קניין נכסים מתוך עצמאות הובטח בתורה לכל יחיד; ואין התורה מכירה רווחה לאומית, שעה שהיחיד מתנהן בחוסר כל. כל יהודי, כל אחד ואחד באשר הוא שם, ייטול את הלולב ביום הראשון; אל כל אחד ואחד באשר הוא שם אומר ה': „ולקחתם לכם“; אולם „ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים“ נאמר להם רק במקדש. כלל האומה ישמח במה שניתן לו מידי ה'; ושמחה זו תימשך במקדש שבעה ימים; אך הנחה קודמת לכך היא „לקחת כל אחד ואחד בגבולין“ — שנתקיימה ביום הראשון. כלל האומה לא ישמח ברווחה לפני ה' ותורתו — אלא אם כן יש לאל ידו של כל יחיד בכל מקום להגיע לכלל רווחה מתוך יושר ועצמאות: לא גזול ולא שאול; ורק „ולקחתם לכם“ שנאמר לכל אחד ואחד בגבולין — מיד ביום הראשון — הוא הפתיחה של „ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים“. אולם שמחת קיום מלאה, שלא תוצב לעולם, לא תימצא ליחיד אם יעשה רק לביתו

— יהא זה מזהיר ומפואר כאשר יהא. כי השמחה תימצא לו רק „לפני ה' אלהיכם“; בהתאסף כל העם לפני ה' במקדשו הרי היחיד בטל לכלל בכל החיות ולצונותיו; אין הוא אלא פרט בתוך הכלל, המקיים את תורת ה'; כל משאלתו להיות אבן מאבני הבניין הגדול, שהתורה היא חכמתו וה' הוא אדריכלו; ואם הוא משרת כערבה או מזהיר כהדס, אם נתברך בפריזן כחמר, או הוא עטור זו תהילה על פעולותיו כפרי הדר — בכל דירוג של מעמדו החברתי בעולם הרי הוא זוכה לשמחה מלאה ונצחית לפני ה'. כי רק בחברת ה' — זו „אגדתו על-ארץ יסדה“ (עמוס ט, ו) — ימצא חסרון היחיד את השלמתו; והחיותו ושאיתו של כל יחיד תמצא רק בה את משמעותה הנצחית; שהרי רק ציבור אינו מת, ורק ציבור אינו עני (ע"י תמורה סו ע"ב; ירושלמי גיטין ג, ז); והחיותו זו של נאמנות לחובה — במסגרת הכלל של תורת ה' — רק בה טמון הסוד של שובע שמחות את פני ה', שיהודי זוכה בו כבר בעולם הזה. מן המלך היושב על כסאו ועד הדל שבדלים — או מוטב לומר על-פי מחשבת ישראל: מחוטב העצים ועד שואב המים (ע"י דברים כט, י) — לכולם יש רק תפקיד משותף אחד: מורשה קהילת יעקב; כל אחד חייב להקדיש לה את כוחו ורכושו; ותורמתו של כל אחד שחה בערכה. ממנה יזכה כל יחיד לאצילות, וכל יחיד יזכה לשמחה. שמחה וצער, שפע ומחסור, עליה וירידה, חיים ומות — בה ימצאו את ערכם ותוקפם הנצחי; ובלבד שנתקבלו ברוח התורה כדי למלא בהם את תפקידה. כל אדם מישראל יש לו חלק בתורה; ממנה יזכה לאלמחות בעונו בעולם הזה; וגם על כך אמר נביא הגויים: „תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו“ (במדבר כב, י); שכן „יקר בעיני ה' המותה לחסידיו“ (תהלים קסז, טו).

ואם חשך עולמו של היחיד מרוב צער — אך הוא יודע את חלקו באוצר הלאומי של התורה, והוא מכיר את מקומו במקדש — הרי החג קורא לו אל מקדש התורה לפני ה'; הוא נוטל בידיו ביטוי רבי-גזוני של כל רבי-גזוניות הגורלות; והרי הוא חש שנאמר גם לו: „ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים!“ ואם אור שמחה ואושר נגה על היחיד, עליו לדעת את חלקו באוצר הלאומי של התורה ולהכיר את מקומו במקדש; ייטול בידיו ביטוי רבי-גזוני של כל רבי-גזוניות הגורלות; יצטרף ל„עם התורה“ במקדש התורה; ורק אז יחוש, שנאמר גם לו: „ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים!“

הרי היום, אירא

N, ע

9

”ציבור“ — ראשי תיבות: צדיקים בינוניים ורשעים. וכל מניין של עשרה מישראל שאין בו משלושה מינים אלה, אינו בחזקת ציבור. לפיכך אמרו חז”ל: ”כל תענית שאין בה מפורשי ישראל אינה תענית“ (כריתות ו ע”ב) וסימנך: ציבור בלי רשעים הוא ”צב“, היינו בעל חיים בלתי טהור.

(רבי ישראל בעל שם טוב)

10

מעם אחת חל שביעי של ערבה להיות בשבת והביאו מורכבות של ערבה מערב שבת והניחום בעזרה. והכירו בהם בייחוסין וטלום וכבשום תחת אבנים (=כדי שיהיו "מוקצה" ולא יוכלו להקיף בהם). למחר הכירו בהן עמי הארץ ושפטום מתחת האבנים והביאו הכהנים חקפון בציד המזבח, לפי שאין בייחוסין מודים שחיבוט ערבה דוחה את השבת.

סוף דף ע"א

11

היהודים הפשוטים פתרו את הבעיה בדרך משלהם: הם לא הלכו לשאול שאלות, מה לעשות ואיך לעשות. אלא, מששמעו על השערוריה שעשו הצדוקים, מעקו ובאו ועשו מה שעשו... כך הורה להם הרוש הבריא הטבעי.

...העובה מסמלת את עם הארץ, ועם היות החלק הזה המשוט ביותר בין שאר חלקי האומה היו עם זאת הנהג גם הטבעי והבריא ביותר.

הכונה קין, נוצרי הכונה דא קין

12

משה היה המנהיג; הוא הלך לפני העם והיה הראש. אהרן היה הלב, הצינור להשראת השכינה בתוך העם. לפיכך ענני הכבוד בזכות אהרן באו, כי ענני הכבוד הם השכינה, ואהרן היה הצינור להשראתה. לזכר עננים אלה באה הסוכה.

שתי בחינות לסוכה: בחינת השראת השכינה: "ופרוש עלינו סוכת שלומך"; ובחינת אחדות ישראל: "כל ישראל ראויים לישוב בסוכה אחת" (סוכה כז). כי שניים אלה אחד הם: כמידת השראת השכינה כך מידת אחדות ישראל, ולהיפך — כמידת אחדות ישראל כך מידת השראת השכינה.

מהו המפריד בין אדם לאדם, בין סיעה לסיעה? הרי אלו שאיפותיהם האנוכיות של יחידים, מפלגות ומעמדות. לולא היתה עינו של אדם צרה בחברו, היו שוררים בעולם שלום ואחדות; אילו היתה מטרה אחת לכל — עם שהדרכים אליה שונות — היו בני אדם שרויים באהבה והרמוניה. ביום הכפורים הלב מיטהר מסיגיו: "וטהר לבנו לעבדך באמת". וכשהלב טהור האדם מתעלה מאנוכיותו המצומצמת ומתקרב אל חבריו, בחינת "ועשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם". מתי יעשו כולם אגודה אחת? כאשר ישאפו לעשות רצונך בלבב שלם, ולא רצון נותיהם הקטנוניים, רצון הפרט ורצון בני אומנותו ומפלגתו.

עתה נעיין בטעם השני לסוכה: יציאה מדירת הקבע לדירת עראי. בידוע שהגורם העיקרי לפירוד לבבות הוא מלחמת הקיום ורדיפת הממון והרכוש. הנסיון מוכיח, כי חברה הנתונה בתנאי קיום חלוציים נוטה יותר ליחסי ידידות ואהבה מאשר חברה ההיה בתנאי רווחה. היסוד הכלכלי הוא הגורם העיקרי לפילוג וחברות למעמדות (בורגנות, פרולטריון) ולמפלגות (שמאל, ימין).

כדי למתן מגמה זו מצווה התורה על כל ישראל, כעשיר כרש, לצאת מבתיים לאחר האסיף ולדור שבוע אחד בסוכות דלות וארעיות — ללמד, כי אין הגורם הכלכלי צריך להפריד בין אחים, באשר מטרה אחת לכולם: לעשות רצון שמים — "איש כמתנת ידו, כברכת ה' אלוהיך אשר נתן לך" (דברים טו טז).

לא עצם ההבדלים הכלכליים מחריפים כל כך את מלחמת איש ברעהו אלא ההרגשה ש"כחתי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה". אם יכירו הכי שהברכה היא "ברכת ה' אלוהיך אשר נתן לך" יתש כוחן של הקנאה וה שנאה ויתגברו האהבה והרעות.

על פירוש אל היו דא
100' 100'

13

אולם הסוכה, ככל דירת אדם, מורכבת משני יסודות: יש בה הסכך, שהוא הקירוי המגן; ויש בה הדפנות המבדילים ומשמים גבול. היסוד המגן הוא עראי באופיו; הוא מחוסר קביעות, וטבועה בו הכפירה בכוח הטבע והאדם; וההלכה קובעת את החומרים הכשרים לסכך; וכתוצאה מכך הרי הסכך שווה בכל אדם. כנגד זה הדפנות המבדילים והמשמים גבול חייבים להיות חזקים במידה מסויימת; והם כשרים ברגה של חוק, ומותר

ש
ה
א
ב
ה
כ
כ
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תז
תח
תט

להשלים את מיבניהם; כמו כן כל החומרים כשרים לדפנות. נזכור עתה, שהסכך בא להגן עלינו, ואילו הדפנות משמשים גבול מבחינה חברתית, ונמצא זה הרעיון המתבטא בסוכה: בני אדם שונים זה מזה בגבולות האזרחיים שביניהם; האחד מקיף את תחומו אבני שיש, וחבירו נאלץ להסתפק בארבעה נסרים, ויד השלישי משגת רק די שתי דפנות בזווית ורמו לדופן שלישית, ואולי הוא נאלץ להיעזר גם בדופן עקומה" (ראה סוכה ו ע"ב; יז ע"א); אך הכל שווים מבחינת ההגנה ממרום; הסכך שווה בכל אדם; הדל שבדלים ועתיר הנכסים — שניהם כאחד מואסים בכוח הטבע והאדם, כי לא אלה יגנו על חייהם, ובשבתם תחת סכך הסוכה הרי הם מודים, שה' לבדו יגן עליהם; גם העשיר זקוק לו, וגם הדל מסתפק בו. משום כך אמרו — לדעה אחת בסוכה ב ע"א — שגובה הסוכה לא יעלה על עשרים אמה; לבל יהא צל סוכה בטל בצל דפנות; לבל יעלה על הדעת, שדי לו לאדם בהגנת חומותיו הגבוהות, ושוב אין הוא זקוק להגנת האל ממרום: "עד עשרים אמה אדם יושב בצל סוכה, למעלה מעשרים אמה אין אדם יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות". או: לבל יתן דעתו בבנינו הרם והגישא, ויעלים עיניו מהגנת ה'; "עד עשרים אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה, למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שדר בסוכה, משום דלא שלטא בה עינא". — המקום המקורה עלידי הסכך חייב לכלול "ראשו ורובו ושלחנו" (שם ע"ב); לבל נפריד את עצמנו מעל שולחנו; לבל נמסור רק את עצמנו להגנת הסכך — ונשאיר את שולחנו תחת תקרת הבית; אלא נבין, שה' לבדו יגן עלינו ועל שולחנו; לבל נאמר: נפשנו היא בידי ה'; אך הלחם להחיות בו את נפשנו הוא תחת השפעת כוחות מתהרים רבים — התפתחות הטבע, יד המקרה וחכמת אנוש; עלינו להתחשב באלה; ולא נוכל להם כמנהג "חסידים", המשליכים את יהבם רק על ה', — לא כן; אלא "בסכת תשב", תשב כעין תדורו; נכניס לסוכה את כל חיינו הרגילים; נזכור, שכך למדנו מפי ה' בהוציאו אותנו מארץ מצרים; כי ה' הורנו לבטוח בו בשמחה, להיצפן בסוכו ולחסות בצילו, בלא דאגה ובלא מחסור; וכאז כן עתה: אני ה' אלהיכם — ה' לבדו הוא גם אלהינו.

הייב הייט, ויקראו כ"ג, נח

14

"לא-הקם ולא-חט"ר את-בני עמד" - כיצד? היה חותך בשר והכתה הסכין על ידו - האם תחזור וחכה את ידו? (ויאלט), (נדרים פ"ט, הל' ד - בתרגום עברי) וכי חעלה על דעתו שינקום מידו ויחתוך את ידו השניה על שחכמה את הראשונה? כן הדבר הזה, כיוון שכל ישראל גוף אחד - דין הוא שלא ינקום מחברו שהוא כנוקם מגופו. ("קרבן העדה", שם)

15

ו. תני תנא ק"ה: (רימיהנא) *ש"ה פוזרה ישראל - נמשלו ישראל לש"ה. מה ש"ה לוקה על ראשו או באחד מאבריו וכל אבריו מרגישין, כך הן ישראל: אחד מהן חוטא וכלן מרגישין - (במדבר טז. כב) 'האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצף'. תני ר' שמעון בן יוחאי: משל לבני אדם שהיו יושבין בספינה, נסל אחד מהן מקדם והתחיל קודם מחמיו, אקרו לו חביריו: מה אתה יושב ועושה? אמר להם: מה אכפת לכם, לא מחמיו אני קודם? אקרו לו: שהמים עולים וקצופן עלינו את הספינה!

ויקראו רבה, 1-3

(16)

כל מי שסיפק בידו למחות ולא מיחה, להחזיר את ישראל למוטב ואינו מחזיר - כל הדמים הנשפכים בישראל אינם אלא על ידו (=באשמתו)... לפי שכל ישראל ערכין זה לזה, ולמה הם דומים? לספינה שנקרע בה בית (=תא) אחד. אין אומרים: "נקרא בה בית אחד" - אלא "כל הספינה נקרעת כולה". כך הם ישראל, שנאמר (יהושע כב, כ): "הלא עכן בן-זרח מעל מעל בחרם ועל-כל-עדת ישראל היה קצף, והוא איש אחד לא גוע בעונו". (תנא דבי אליהו רבא, פ' יא)

(17)

חופש הפרט עד היכן? תשובה נמצאת ניתנה על כך במשלו של ר' שמעון בר יוחאי: המשל בהיר ונהיר. כל אחד ואחד לא בסירה פרטית שלו הוא נוסע, אלא כולנו, הכלל כולו, נוסעים יחד בספינה אחת. ואם אחד קורח בה אפילו רק במקום שהוא יושב - בין כך ובין כך הוא עושה חור בספינה המשותפת, והמים שחודרים פנימה אינם מבחינים בין מקומו של הקורח ובין שאר המקומות. הווה אומר, אין אדם יכול לטעון: "אני אדון לעצמי ועושה מה שאני חפץ". לא! אם מעשה הפרט הוא קלקלה לכלל - רשאי הכלל להתערב בדבר ולמנוע בעדו. בתנא דבי אליהו יש רעיון יותר חמור: כל ישראל ערכין זה לזה... שכן אם נתהווה סדק בספינה, אין אחד הנוסעים יכול לטעון: "מה זה נוגע לי? זה לא המקום שאני יושב". - אלא אם היה בידו לסתום את הסדק ולא סתם - הוא נושא באחריות.

כך קובע הכלל האמור, שאם אדם רואה את חברו פורץ גדר והיה בידו למחות ולא מחה, הוא נחשב לשותף לפשע. (א' קריב, "מסוד חכמים", עמ' 314)

(18)

דָּבָר אֶחָד.

אָתָם וְאֶת־בָּנֵיהֶם הַיּוֹם, מָה הַיּוֹם מֵאִיר קָצִים וּמֵאֶפֶל קָצִים, אָף אָתָם קִשְׁאֶפְלָה לָכֶם, עֲתִיד לְהֵאִיר קָצֶם אִיר עוֹלָם, שְׁנֹאֲמָר, וְהָיָה-לָךְ ה' לְאוֹר עוֹלָם (ישע' ס"ט). אֵיכָתִי. בְּזֶמֶן שֶׁתִּהְיֶה בְלָכֶם אֲגֻדָּה אַחַת, שְׁנוֹאֲמָר, הַיּוֹם בְּלָכֶם הַיּוֹם (ד' ד). בְּהֵבֵג שְׂבָעוֹלָם, אִם נוֹטֵל אֶת־אֲגֻדָּה שֶׁל קָנִים, שָׁמָּה יָכוֹל לְשַׁבְּרָם בְּכַת־אֶחָת. וְאֵלּוּ נוֹטֵקֵן אַחַת אַחַת, אֶפְלוּ תִינוֹק מִשְׁבְּרָן. וְכֵן אֵת מוֹצֵא שְׁאִין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין עַד שֶׁיִּהְיֶה בְלָן אֲגֻדָּה אַחַת, שְׁנֹאֲמָר, בְּיָמֵם הַהֵמָּה וּבְצֶעַת הַהִיא נֶאֱסָהּ יְבֹאֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל הֵמָּה וּבְנֵי-יְהוּדָה יִחַדּוּ וְגו' (ירמ' ג' ד). בְּשֶׁהֵן אֲגֻדּוֹן, מְקַבְּלִין פָּנֵי שְׂכִינָה.

תנא דבי אליהו, נאמר, יא

(19)

האתגר הוא: "וייעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם...". רצונו של מקום באחדות, בלעדית אף לא תיתכן עשיית רצונו בלבב שלם. "כשישראל שווים בעצה אחת מלמטה, שמו הגדול משהתבח למעלה שנאמר: 'זיהי בישורון מלך'... אימתי? 'בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל' - כשהם עשויים אגודה אחת ולא כשהם עשויים אגודות אגודות דות...". (ספרי, זאת הברכה).

(20)

לכל יחיד סגולה משלו, יקרת הנציאות, שאינה נודעת זולתו; לכל איש בשורה ייחודית להעבירה, צבע מיוחד להוסיפו למינוון הקהילתי. אדם בודד המצטרף לקהילה מוסיף מימד חדש לתודעה הציבורית, תרומה בלעדית נושלו. הוא מעשיר את הציבור מבחינה קיומית, ואין לו תמורה. היהדות התבוונה תמיד ביחיד משל היה עולם קטן; עם מותו של היחיד כלה ועבר עולם קטן זה, נפער חלל שאיש זולתו לא יוכל למלאו.

האדם הוא זה אף זה. הוא הוויה יחידה, בודדה, שאיננה משתייכת לשום קבוצה חברתית בנויה וערוכה. הוא גם יצור העומד בזיקה כלפי האתה, המתקיים בשיתוף עם האחר.

לאמיתו של דבר, גדלות האדם משתקפת בסתירה הפנימית שבקרבו, בטבעו הדיאלקטי, בהיותו יחיד ובלתי קשור באיש, עם התייחסותו לאתה והשתייכותו למבנה קהילתי.

כרך י"ד סוף ח"י ז'ק, צדני מלך א' עכ"ל 224

21 מהמסך הדברים אנחנו למדים, כי יעקב ראה את בניו
ברגע זה בעיני רוחו — לא בצד השווה לכולם — אלא
בהבדלים האופייניים שביניהם. לפיכך: „ככל שאתם
שונים זה מזה, התמסרו — בעצם ההבדלים האלה —
לרוח האמת המשותפת לכולכם; כי אז אגידה לכם את
אשר יקרה אתכם באחרית הימים“. רק משתהיו חדורים
רוח אחת, תבוא אחרית הימים, וכל עוד לא
התגשמה קריאת „האספּו“, לא תבוא אחרית הימים.
גדולה מזו, עצם מהותה — אולי — לא תובן כהלכה;
ומשום כך אין כאן אלא קיום קצרים הרומזים למהותה
של אחרית הימים.

הקבצו ושמעו! על שתי מלים אלה של
אבינו הנוטה למות, עומדת כל ההיסטוריה היהודית עד
לאחרית הימים. מבחינה חומרית הרי אתם בני יעקב,
מיעוט חסר אוניס. אך דוקא מפני שאתם מיעוט חסר
אוניס, — „הקבצו“, היו מאוחדים, התגבשו לעם
אחד, אל תתפוררו, כוחכם באחדות, ב„קיבוץ“, ועוד:
שמעו בני יעקב — רק כך יוכלו גם המעטים החלשים
לנחול ניצחון על הרבים הגיבורים. רק בכוח הרוח
וה„שמיעה“, בכוח ההתמסרות לערכי הרוח, כעומק
הנראות מלה זו — „שמע“ הוא הצמא הרוחני —
שאבו שתי ברצון ממעיני הרוח! הנה זו צחצחת יעקב
אבינו, „אחדות ורוח“, באלה הוא רואה את כוח בניו
וחיהם. ועוד: משיתעורר בכם הצמאון לערכי הרוח, אל
תהיו צמאים אלא למסורת ישראל אביכם:
„ושמעו אל ישראל אביכם! השתיה ממעיני הרוח
היהודית ורגש האחדות והליכוד, אלה הם דברי הצחצחה
של יעקב; וכך תזהירו עוד הנבואה האחרונה: „והאמת
והשלום אהבו“ (זכריה ח, יט).

(2) „האספּו“, „הקבצו“, אלה היו המחשבות
הראשונות, שמילאו את רוח יעקב למראה בניו
סביב מיטתו. אחדות וליכוד והתענינות ערה לכל ערך
רוחני, אלה דברי הצחצחה שהופנו בראשונה אל כולם.
אולם ציבור המורכב מיסודות כה שונים זה מזה, לא
יוכל להתאחד כלפי פנים וכלפי חוץ, אלא אם כן יש
בראשו הנהגה, עתה מבקש יעקב את הראוי למנהיגות,
ולשם כך הוא סוקר את בניו. מטבע הדברים יאה מעמד
זה לבטור, ומשום כך הוא פונה אל ראובן תחלה.

רוח היו
הוא שייך
ע-2

22 והמתפלל אך ורק בעדו דומה לאדם שבשעת סכנה למדינה יסתפק
בתקן ביתו הוא ואינו רוצה להשתתף עם אנשי המדינה בתקן
חומותיהם, — אדם כזה הוצאתו מרבה וסכנתו מתמדת, ואלו האיש
המשתתף עם הצבור הוצאתו מועטת ובסכנתו מרבה, — כי את אשר לא
הספיק האחד לעשות באחר ומשלימו; — וכך תעמד המדינה על
השלמות הגדולה ביותר האפשרית לה, וכל אנשיה יהיו נהנים מברכותיה
על ידי הוצאה מועטת, והכל לפי החק ומתוך הסכמה, — כך קורא
אפלטון את ההוצאה לפי החק: השתתפות החלק בכל, ומשעה שהיחיד
מתעלם מהיותו חלק בכל, זאת אומרת, מחובתו לעבד למען תקן
הצבור שהוא חלק ממנו, ומחליט להסך תועלתו לו לעצמו, חוסא הוא
לכלל וביותר לנפשו. כי היחיד בקרב הצבור הוא כאבר יחיד בכללות
הגוף: שכן אלו הימה הנורע מונעת את דמה בשעה שיש צורך בהקנתו,
היה הגוף כלה והנורע כלה עמו. אכן ראוי לו ליחיד לסבל אף את
מר המות למען הצלת הכלל, אף לפחות צריך היחיד לחשב על חלקו
בכלל, — למען יתן תמיד חלקו ולא יתעלם ממנו

23

מ"ר הרואה אוכלסי ישראל אומר ברוך חכם הרזים, לפי שאין דעתם דומה זלז ואין פרצופיהם דומים זה לזה" (ברכות סס). (א, יא)
כל שיסתכל יותר האדם בתכן הנפשות הפרטיות של בני"א, יותר ישתומם על ההבדל הגדול שיש בין תכונה לתכונה, בין מצד ההנחה והלמוד שהכה שורש בלב כל אחד באורח פרטי, ומשונה משל זולתו, בין מצד התכונה הטבעית הקבועה בטבע היצירה, הפועלת ג"כ על המראה החיצוני של הגוף. ומ"מ דוקא ע"י השינויים הם מתאחדים כולם למטרה אחת, לבנין העולם בתעודתו הראויה לו. והרי יש להתפלאות על החכמה העליונה, שע"פ הרזים הפנימיים, הידועים וגלויים רק לפניו יתברך, מתקשרים ומתיחסים כל אלה ההפכים זה לזה, עד שע"פ צירוף כל הדעות והפרצופים השונים יצא בנין הרמוני מתאים מאד. ואילו היתה ידיעה לבני אדם בדבר הסיווי הפנימי שלהם לא הי' כל אחד מושך כ"כ להגו בקנאה יתירה, והיתה הפרטיות מתבטלת, ומתוך ביטול הפרטיות לא הי' חומר לבנות

את הכלל. ע"כ שם השם יתברך בטבע, שכל יחיד שכבני אדם אינו מתיחס אל העולם כ"א ע"פ פרטיותו ומתגדר בה, וכזה הוא משלים את הראוי לו, ולפעמים הוא רואה רצונותיו של חברו כאילו הם מיותרים בעולם, ואילו הי' דעתו קרובה כ"כ לצירוי של חברו כמו שהוא קרוב לשל עצמו, היתה מתחלשת אצלו התיחדותו לעצמו, והי' הסרון בהשלמת פרטו, עד שמוזה היתה תוצאה לחסרון השלמה אל הכלל כולו. וע"כ נשארו בגלוי השינויים בכל תקפם, ובפנים בעומק רזי החכמה העליונה, שם המה מתאחדים, עד שלסוף כשיושלם החינוך האנושי לא תהיה צריכה הפרטיות לשמירה מעולה כזאת, ויהפך אל העמים ספה כרורה לקרא כולם בשם ד' ולעבדו שכם אחד, אבל כ"ז שהחילוקים וההבדלים יש בהם צורך לעולם, הרזים שעל ידם מתאחדות כל הפלגות הם נתונים בנרתק ומכוסים מעיני בני אדם, ויען כי ישראל יהיו הגורמים, להוצאת הרזים הללו לאורם, מברך בראית אוכלסיהם: ברוך חכם הרזים. הנ"ל ק"ל, צ"ל וז"ל א"א מ' ש"ח

24

אמרו חז"ל (ברכות נח, א): "כשם שאין פרצופיהן שווין זה לזה, כך אין דעתם שוה". כל אדם הוא לא רק "אחד" במספר, אלא גם "יחיד". הוא שונה מאחרים, יש בו משהו עצמי, ייחודי, משהו מקורי שאין כמותו אצל אחרים. יחידות זו, העצמיות המיוחדת רק לו, היותו, היותו אחר משאר כל בני אדם, משקפת את הניצוץ האלהי שבו. על הנחה זו מתבססת תפיסת אבילות ביהדות. על מה אנחנו מתאבלים? על אלו שהם "אבדין ולא משתכחין", בחינת אבידה שאינה חוזרת.

25

אסור לנו להפריד ולפרר, אסור לנו לומר: זהו שלנו ואנו דואגים עליו. חזו לא שלנו. כשנעסוק לפעמים בפרטים בודאי נפלה בין איש לאיש ובין סיעה לסיעה לפי ערכם, אבל כשאנו מתרוממים אל התוכן היסודי כולל הכל, אין אנו רשאים להבדיל בו בין טובים לרעים, ועל דעת המקום ועל דעת הקהל הננו מוכרחים להתפלל עם העברניים ג"כ, ותקוה לבבנו צריכה להיות מקפת את הכל, את הכלל כולו ובכל ערכיו. להתפלל עם העברניים אני אומר, אך לא להתחשב עם דעותיהם העברניות, לא להזינם במחיצותיהם בתור פועלים ומנהיגים, אבל להתפלל, כלומר: לדרוש בלב ונפש את שלום הכלל כולו ודעותה במובן היחיד רחב, והכלל כולל את הכל: מורע אדם מורע בהמה"י.

הנ"ל ק"ל, א"ל וז"ל א"א מ' ק"ל

26

ובכלל אני מוצא שגם על אחינו הרחוקים, שאנו מוכרחים לאסור עליהם מלחמה של מגן או גם של תנופה, הננו מ"מ מזהרים להתנהג בדרך כבוד ונימוס, להלחם על הרע והחטא ולא על רעים והוטאים, שאולי אינם במציאות אחרי הצירוף הגדול של גלותנו הארוכה, אולי הם שוגגים, אנוסים או מוטעים, ואולי יש בעומק החושך והרע ג"כ גרגירי אורה וטובה, וע"י דרכי נועם ונתיבות כבוד ושלום נוכל הרבה יותר לתקן ולהציל מאשר ע"י משטמה וקינטוריא, ובכלל ע"י עבודת חיוב לשפר את מחננו בפנים, להוסיף תיקון וסידור, לשכלל כמה דאפשר בהיתר את מוסדותינו הקדושים בשכלול חיצוני ופנימי, ולא לכוון עיקרי המבטים על צד השלילה שיש בפעולות החדשות, אע"פ שהן מכאיבות את לבנו, כ"א לתור דרכים של השפעה בעדנו. זו היא הדרך הי' ישרה שפרטיה הם רבים לאין חקר, שאלמלי נרצה לקבץ ע"ז שימת לב, ודאי נמצא דברי חפץ, לעשות ולהצליח בעה"י.

הנ"ל ק"ל, א"ל וז"ל א"א מ' ק"ל

יג. על כן. ארימה קולי אל בני דורינו, אשר עברו בכור הכרזל הנורא והקשה, וכל יסורי איוב ואולי עוד יותר עברו עלינו, ואין חזון ואין סבר לאיזה תרופה למכותינו. ננסה נא אך הפעם לקיים את דברי חז"ל כפשוטם, שהודיעו אותנו פעמים אין מספר, שכל תקותינו היא רק באופן שנתאחד באחדות גמורה בלי פירוד, וכמו שהבאתי למעלה ממדרש ומש"ס. ואז נראה אמיתות דבריהם, כי נשיג את המטרה שאנו חפצים, ונוכח לישועה האמיתית בעזר הבורא. ועל כן עלינו להבריא¹³⁴ את כל האומה הקדושה מקצה אל קצה, והבריא התיכון הזה, שיבריא אותנו מקצה אל קצה, יהיה דוקא במפעל הבנין של ישוב ארצנו הקדושה, שרק מצוה זו מסוגלת לזה, וכמו שהארכתי בפרק דלעיל. וגם מטעם החוב הישן המוטל עלינו מאז ומקדם מחויבים אנו לעשות כן, וכמו שכתבתי לעיל. ואז נפיק רצון מאת השם ויפקדינו בדבר ישועה ורחמים בב"א. וח"ו, לא יגרם שום היזק לחרדים ע"י קיבוץ ואיחוד זה. כי ניקח דמיון מבנין בית חרושת גדול שקורין פאבריק¹³⁵, שחומה גדולה מקיפה אותו מבחוץ, וחומה זו עושה אותו לאחד אף שמבפנים יש בתוכו כמה וכמה מיני חדרים ותאים ומפלגות שכל אחד ואחד מיוחד למלאכתו. והחומה הגדולה המקיפה אותם, עושה את כולם לדבר אחד, וקורין את כולם לפאבריק אחד. כמו כן בענין חיבור כל כלל ישראל במפעל הקדוש הנ"ל, הוא רק החומה המקפת את כולנו, אבל מבפנים יהיה כל חדר וחדר נוהג כחפץ לבדו, וכגון בחינוך הבנים, ככתוב בתורה וכמסור לנו מאבותינו הקדושים, ורק בכנין וכישוב הארץ נהיה אגודים וקשורים יחד.

הייק שאלנו אינא, אל הקנים שאלנו
ח' נ' ר' א'

28. את אחי אנכי מבקש *

את אחי זאת אחיזתי, בכל חלקי עמנו, שבכל המפלגות ובכל האירגונים, הידועים ושאינם ידועים, הנגלים והנסתרים, ושאינם במפלגות ושאינם באירגונים, — את כולם אני מבקש ומפיל תחנונים לפניכם. חוסו נא על נפשותיכם ועל נפש עמנו כולו, אל נא יתעלם מאתנו אף לשעה חומר האחריות, לעומת גדול התורבן וגדול הבנין של פרק זמן נורא ונשגב זה, ואל נגיע לידי חילול השם הלילה. אל נא יחליט כל אחד מאתנו, כל מפלגה וארגון וחלק, אשר כולם הלא את טובת עמנו ותקומת ארצנו דורשים, כי רק את כל האמת וכל הצדק, אל יחפזו ואל ידמה, במצבנו האיום הזה, להטיל את דעתו בכפיית ידים על חברו, אל ישכח, מתוך ההתרגשות של האידיאליות הקדושה, כי הדעה לא תוטל ולא תתקיים בזה אלא תעורבב ותרפה ותימג. אל נא נעכיר את התאפש הצבורי שלנו בדעות ובמחשבות, בשאיפות ובתכניות, בבירוריהן ובטיפוליהן, על ידי העברת גבולות השימוש בכח הידים והשרשת השגאה והבוז שבלב. נזכור, כי המגביה ידו על חברו נקרא רשע¹ וכי היחס השלילי מתכפל בהודיותו יא לאין מעצור בין אדם לאדם ובין אה לאה נצמצם את חילוקי דעותינו הצבורית בויכוח הדבור והכתב ובהגשמתן הישרה יב, ואל נדלדלן בגסות האגרוף ובארסה של השליליות. נזכור את כוונת הצדק והאידיאליות שבכל אחד מאתנו, ונמצא את הדרך הנכונה והמתאימה לסידור היחסים שבינינו ולתיכון מגמותינו המעשיות, אמת ומשפט שלום שפסו בשעריכם, ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם². כפי הסתייגותנו מכפיית הידים ומטיפוח הניגוד, כפי העדפתנו את המאחד והמשתף אותנו, שהוא מכריע ומרובה על המפרד ומפור אותנו, כפי שימת לבנו וכיוונונו מתוך כך את נתיבות פעולותינו הצבוריות, תרבה האפשרות של התבנה ההדרית ושיתוף השפה בינינו, יגדל שלום בונינו, תגדל הצלחת בנינו ותפארת שמנו.

(הצופה, ושאר עיתוני הארץ, חשין תש"ח.)

הייק צדי יהודה הבן ק"ק
לגילוי יסודי א' 102

ואם נחרבנו, ונחרב העולם עמנו, על ידי שנאת חנם, נשוב להבנות, והעולם עמנו יבנה, על ידי אהבת חנם, היורדת מראש צורים, וחנתי את אשר אחז ורחמתי את, אשר ארחם, הייחוד הקי, אליו הקיבל אל מי שרצ